

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 3 (1982)

Παύλος Χατζημωυσής: Βιβλιογραφία 1919-1978. Μικρασιατική εκστρατεία-ήττα-προσφυγιά

Θ. Μ. Βερεμής

doi: [10.12681/deltiokms.287](https://doi.org/10.12681/deltiokms.287)

Copyright © 2015, Θ. Μ. Βερεμής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βερεμής Θ. Μ. (1982). Παύλος Χατζημωυσής: Βιβλιογραφία 1919-1978. Μικρασιατική εκστρατεία-ήττα-προσφυγιά. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 3, 242-243. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.287>

Παῦλος Χατζημωυσής: *Βιβλιογραφία 1919 - 1978. Μικρασιατική ἐκστρατεία-ἤττα-προσφυγιά*, ΕΡΜΗΣ, Ἀθήνα 1981, σ. 340.

Ἡ *Βιβλιογραφία* τοῦ Παύλου Χατζημωυσῆ πού καλύπτει μὲ παραδειγματικὴ ἐπιμέλεια κείμενα γιὰ τὴν μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, τὴν καταστροφή καὶ τὴν προσφυγιά, πού ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὸ 1919 ὡς τὸ 1978, ἀποτελεῖ πολύτιμη προσφορά στὸν τομέα τῶν ἔργων ὑποδομῆς γιὰ τὴ μελέτη τῆς σύγχρονης ἱστορίας μας.

Ἡ *Βιβλιογραφία* περιλαμβάνει δημοσιεύματα ἑλληνικὰ ἢ ξενόγλωσσα, ἀπὸ Ἑλληνες ὅμως συγγραφεῖς, καθὼς καὶ ἑλληνικὲς μεταφράσεις ξένων καὶ χωρίζεται σὲ τρία μέρη: α') αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις, β') ἀποσπασματικὲς ἀναφορὲς σὲ διάφορα βιβλία καὶ γ') ἡμερολόγια καὶ ἐγκυκλοπαίδειες. Περιλαμβάνονται μελέτες, ἄρθρα καὶ λογοτεχνικὲς ἀναφορὲς στὴν ἐκστρατεία, τὶς συνέπειές της καὶ τὶς περιπτώσεις τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης στὸ διάστημα 1919 - 1923. Τὰ λήμματα παρουσιάζονται μὲ τὴν ἀλφαβητικὴ σειρὰ τῶν συγγραφέων κατὰ ἔτη, ἀριθμημένα ἀπὸ 1 ὡς 2203 ἐκτὸς ἀπὸ τὶς σελίδες 304 - 307 τῶν συμπληρωμάτων στὶς ὁποῖες προστίθενται ἄλλα 45 λήμματα ἀριθμημένα ἀπὸ τὸ 1 ὡς τὸ 45.

Τὸ «Γενικὸν εὐρετήριον συγγραφέων, τόπων καὶ βιβλιογραφικῶν θεμάτων» παραπέμπει στοὺς ἀριθμοὺς τῶν λημμάτων. Ὁφείλω πολλὰ εὐχαριστῶ στὸν πονήσαντα γιὰτὶ συχνὰ ἀνατρέχω στὴν *Βιβλιογραφία* του καὶ εἶναι τελειῶς περιττὸ νὰ θυμίσω ὅτι δὲν ὑπάρχει τέτοιο ἔργο χωρὶς κάποιες πάντοτε παραλήψεις. Στὴν προκειμένη περίπτωση ἐπισημαίνω τὴ συνεργασία τῶν Γιάννη Γιαννουλόπουλου, Νίκου Οἰκονόμου, Ἀλέξανδρου Δεσποτόπουλου, Ἐφης Ἀλλαμανῆ καὶ Κρίστας Παναγιωτοπούλου, στὸν ΙΕ' τόμο τῆς *Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἀθήνα 1978, σ. 116 - 246, καθὼς καὶ τὸ σημαντικὸ ἔργο τοῦ Ν. Petsalis-Diomidis, *Greece at the Peace Conference 1919*. Institute for Balkan Studies (175) Thessaloniki 1978, pp. 395, στὸ ὁποῖο περιγράφεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς παρουσίας στὴν Μικρὰ Ἀσία (σ. 200 - 228).

Ἀξίζει νὰ σταματήσουμε στὴν παρουσίαση τοῦ Ἀναμνηστικοῦ Προσφυγικοῦ Ἡμερολογίου, 1925 (1496) γιὰ νὰ ἐκτιμηθεῖ ἡ προσφορά τῆς *Βιβλιογραφίας*. Ἡ ἀναφορά σὰ περιεχόμενα καὶ τὶς σελίδες τοῦ κάθε κειμένου καλύπτει μιάμιση περίπου σελίδα καὶ προσφέρει στὸν ἐνδιαφερόμενο τὸ θεματολογικὸ πλοῦτο πού κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ τόμου. Ξεχωρίζω μερικὰ θέματα: Ἀρτεμιάδης Βασίλειος, Ἐμμανουηλίδης Ἐμ., Κωνσταντιλιέρης Ἄγγελος, Μανταφούνης Στυλ., Εὐφραιμιδῆς Ἀδαμάντιος, Μαρσέλλος Δημ., Παναγιωτόπουλος Τάκης, (πρόσφυγες πληρεξούσιοι), «Ἐνωσις Ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης», «Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1922», «Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων. Ἡ σύστασις της. Ἡ σταδιοδρομία

της. . .» και η συντήρηση τής ελπίδας για την επιστροφή που εκφράζεται με τόν τίτλο «Τὸ ὄραμα τῆς τραγωδίας τοῦ πυρός δὲν σβύνει τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἐπανάδου εἶναι ἐγγύς».

Θ. Μ. ΒΕΡΕΜΗΣ

Προξενικά έγγραφα τοῦ 10' αἰῶνος, ἐπιμέλεια Θεοδώρου Παπαδοπούλλου.
Λευκωσία: Κέντρον Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν, 1980, σ. LXXX + 551.

Στὴ σειρά «Πηγαὶ καὶ μελέται τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας» τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν τῆς Κύπρου κυκλοφόρησε μὲ ἐπιμέλεια τοῦ μέχρι πρόσφατα διευθυντῆ τοῦ ἰδρύματος Θεοδώρου Παπαδοπούλλου μιὰ σημαντικὴ ἔκδοση ποῦ ἐνδιαφέρει ἄμεσα τὶς μικρασιατικὲς σπουδὲς τόσο ὡς ὑπόδειγμα ἐρευνητικοῦ προγράμματος ὅσο καὶ γιὰ τὰ οὐσιαστικὰ προβλήματα ποῦ θίγει. Ἡ ἔκδοση παρουσιάζει ἐπιλογὴ προξενικῶν ἐκθέσεων καὶ ἄλλων ἐγγράφων ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Βρετανικοῦ Προξενείου στὴ Λάρνακα ποῦ βρίσκεται σήμερα στὸ PUBLIC RECORD OFFICE τοῦ Λονδίνου. Τὰ ἔγγραφα καλύπτουν τὴν περίοδο ἀπὸ τὸ 1842 ὡς τὴν ἀγγλικὴ κατάληψη τῆς Κύπρου τὸ 1878, ποῦ συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν μεταρρυθμίσεων (Tanzimat) στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Ἡ μεγάλῃ σπουδαιότητα τῆς ἔκδοσης ὀφείλεται στὸ ὅτι παρουσιάζει ὕλικὸ εἰδικὰ ἐπιλεγμένο γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ ἱστορία καὶ μάλιστα ὕλικὸ ποῦ παρέχει στοιχεῖα τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ὑποβληθοῦν σὲ ποσοτικὲς ἀναλύσεις. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ ἡ ἔκδοση τῶν βρετανικῶν προξενικῶν ἐγγράφων ἑνὸς μικροῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου παρουσιάζει γενικότερο μεθοδολογικὸ ἐνδιαφέρον ἐπειδὴ ἀποβλέπει καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ συμβάλει στὴ δημιουργία τῆς ἐπιστημονικῆς ὑποδομῆς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας ποῦ μόλις τὰ πολὺ τελευταῖα χρόνια ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀπασχολεῖ σοβαρὰ τὴ νεοελληνικὴ ἔρευνα.

Μὲ τὴν πλούσια τεκμηριωμένη εἰσαγωγὴ ποῦ προτάσσει στὴν ἔκδοση ὁ ἐπιμελητῆς συμβάλλει θετικὰ στὴν ὑλοποίηση τοῦ ἐπαναπροσανατολισμοῦ τῆς νεοελληνικῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν οἰκονομικὴ ἱστορία, ἀναπτύσσοντας δύο μεγάλα θέματα, ἓνα μεθοδολογικὸ καὶ ἓνα οὐσιαστικὸ. Πραγματεύεται πρῶτο τὸ ζήτημα τῆς χρησιμοποίησης τῶν προξενικῶν ἐγγράφων ὡς πηγῆς τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας καὶ ὑποδεικνύει τὶς ἀναλυτικὲς ἐπεξεργασίες στὶς ὁποῖες ἐπιβάλλεται νὰ ὑποβληθοῦν οἱ μαρτυρίες τῶν ἐγγράφων γιὰ νὰ ἀποδώσουν βᾶσιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν προσέγγιση οὐσιωδῶν προβλημάτων τοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Δεύτερο παρουσιάζει μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς